

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВОГО ПРАВА

Матеріали X міжнародної
науково-практичної конференції

(25 квітня 2025 р.)

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
Кафедра кримінального процесу

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Кафедра юстиції

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
Кафедра організації судових, правоохоронних органів та адвокатури
НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ ЮРИСТІВ
ГО «СТАЛЕ ПРАВОСУДДЯ»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУДОВОГО ПРАВА

Матеріали X міжнародної науково-практичної конференції

(25 квітня 2025 р.)

Харків
«Право»
2025

Відповідальна редакторка *Л. М. Москвич*

Актуальні проблеми судового права : матеріали X міжнар.
А43 наук.-практ. конф. (25 квіт. 2025 р.) / [відп. ред. Л. М. Москвич] ;
Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. кримін. процесу ;
Навч.-наук. ін-т права Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка, Каф. юстиції ;
Нац. ун-т «Одеська юрид. акад.», Каф. орг. суд., правоохорон.
органів та адвокатури ; Нім.-Укр. об-ня юристів ; ГО «Стале правосуддя». –
Харків : Право, 2025. – 376 с.

ISBN 978-617-8612-04-7

Збірник містить матеріали Десятої міжнародної науково-практичної конференції з актуальних проблем судового права, у якій взяли участь відомі вітчизняні та зарубіжні науковці та практики. Організаторами заходу виступили кафедра кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кафедра юстиції ННІ права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кафедра організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», Німецько-Українське об'єднання юристів і ГО «Стале правосуддя». В основу видання покладено доповіді, виголошені учасниками конференції, які торкаються різноманітних аспектів судового права.

УДК 349.42

Матеріали викладено в авторській редакції.
Відповідальність за їхню якість, достовірність,
відсутність текстових запозичень несуть автори.

Відеозапис конференції за посиланням:

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2025

ISBN 978-617-8612-04-7

© ТОВ «Видавничий дім «Право», 2025

3. Кухнюк Д. В. Дисциплінарна відповідальність за порушення адвокатської етики / Кухнюк Д., Шиленко Б. // Вісник Київського нац. Університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Юридичні науки. – 2019. – Вип. 4 (111). С.31–34.

4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 15.07.2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013, № 27, ст. 282.

5. Біцай А. В. Організаційно-правові засади участі адвоката в медіації: дис. ... канд. юр. наук / А. В. Біцай. – Київ. – 2015. – 246 с.

6. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001, № 25–26, ст. 131.

7. Науково-практичний коментар до Закону України «Про медіацію» – Київ: Видавництво РАЦЮ, 2024, 100 с.

Науковий керівник: Кухнюк Д. В., канд. юр. наук, доцент, доцент кафедри юстиції Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Дзядевич В. Р.,
*аспірант другого року навчання
кафедри юстиції Навчально-наукового
інституту права Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка*

РОЛЬ СУДДІВ У ВІДСТАВЦІ В УМОВАХ ТРАНЗИТНОГО ПРАВОСУДДЯ

Транзитне (перехідне) правосуддя за своєю суттю є комплексом судових та позасудових заходів, що застосовуються суспільством з метою подолання масштабних і систематичних порушень прав людини та гуманітарних катастроф після періодів збройних конфліктів, авторитарного правління, колоніального панування чи інших форм порушень верховенства права. Ці заходи, включаючи кримінальне переслідування, створення спеціалізованих юрисдикційних органів (комісій з встановлення істини), запровадження програм відшкодування завданої шкоди та інституційні реформи – мають на меті встановити підзвітність, відновити довіру громадськості до державних інституцій та окремих сегментів державної влади, а також закласти підвалини для сталого миру. Одна із важливих ідей правосуддя перехідного періоду полягає не лише у по-

каранні за зловживання в минулому, але й у відновленні верховенства права та запобіганні повторення порушень.

Саме тому одним із ключових питань та завдань перехідного періоду є відновлення або реформування судової системи, особливо якщо судова система раніше була причетна до системного порушення прав людини або була нездатна запобігти таким порушенням. Суди в постконфліктних або поставторитарних умовах повинні здобути легітимність в очах суспільства як через свої рішення, так і через моральний і професійний авторитет своїх суддів. Склад таких судових органів відіграє ключову роль, оскільки особи, що здійснюють правосуддя, повинні сприйматися як неупереджені, компетентні та незалежні особи – чого часто бракує системам, що формуються в умовах корумпованих чи репресивних режимів.

В цьому контексті на особливу увагу заслуговує потенційна роль суддів у відставці. Оскільки з одного боку, їх досвід і професійна репутація можуть сприяти зміцненню довіри до органів, що діють в умовах перехідного періоду та можуть позитивно вплинути на їх стабільність. Проте з іншого боку, попередні зв'язки та займані посади таких осіб, їх потенційна причетність до скомпрометованих правових та політичних систем або навіть їх уявний нейтралітет можуть викликати занепокоєння та обґрунтовані сумніви у суспільства.

Метою цього дослідження є аналіз окремих прикладів формування судових та інших владних органів в умовах транзитного правосуддя та виокремлення спільних рис, що притаманні процесу відбору, участі кандидатів та залучення суддів у відставці до роботи в таких органах.

Як вже зазначалось, у процесі функціонування судових систем в перехідні періоди, після панування системної несправедливості правосуддя, метою є не лише винесення законних рішень, що відповідали б принципам верховенства права, але й відновлення довіри до ефективності суспільного договору між державою та населенням. Центральним елементом цього процесу є формування легітимних судових органів, здатних діяти незалежно та авторитетно в очах як жертв, так і правопорушників. Досить поширеною практикою є залучення до таких органів суддів у відставці, що не є випадковим та відображає глибоку логіку, пов'язану з потребами та обмеженнями транзитного правосуддя.

Гарним прикладом в цьому розрізі є Комісія правди та примирення, створена у Непалі 10 лютого 2015 року для розслідування випадків порушення прав людини та злочинів проти людства. В Непалі 29 років тривав автократичний режим Панчаят (з 1961 по 1990 рік). Перші комісії з розслідування та пошуку зниклих безвісти осіб за час дії періоду Пан-

чаят були створені лише на початку 90-х років. В межах процесу «відновлення» була спершу створена Комісія з пошуку зниклих осіб, прийнятий Закон «Про правду та примирення» від 2014 року (CoID-TR Act) та лише потім було створено дві окремих комісій: Комісія правди та примирення (TRC) – яка і була основним спеціалізованим судовим органом; окремо також діяла Комісія з розслідування зникнень (CoID).

Створена в Непалі Комісія правди та примирення є цікавим об'єктом дослідження, оскільки була передбачена досить чітка законодавча база як для її створення, так і для регулювання процесу добору кандидатів. Так, відповідно до Розділу 2 «Статут Комісії» Закону «Про Комісію з розслідувань насильницьких зникнень, встановлення істини та примирення» № 2071/01/28 від 11 травня 2014 року, в пункті 4 «Кваліфікаційні вимоги до головуючого та членів» зазначені такі вимоги: (а) має ступінь магістра у визнаній академічній установі; (b) не є членом жодної політичної партії на момент призначення; (с) має високі моральні якості; (d) працював/ла у сфері прав людини, миру, врегулювання конфліктів або соціології; (е) досяг віку тридцяти п'яти років; (f) він/вона працював/ла суддею Верховного суду або головою Апеляційного суду, робота на посадах спеціального класу Судової служби Непалу або має кваліфікацію судді Верховного суду (у випадку кандидатів на роль Голови Комісії) [1, с. 8].

Таким чином, бачимо, що у випадку із комісією в Непалі, бути суддею у відставці взагалі було однією із кваліфікаційних вимог на законодавчому рівні.

Цікавим прикладом є і формування однієї із найбільш відомих комісій – Південноафриканської Комісії правди та примирення що функціонувала після завершення політики апартеїду. Комісія поділялась на декілька статутних «комітетів»: комітет з порушення прав людини, комітет з репарацій та реабілітації жертв, комісія з амністії. Комісія з амністії була найбільш суспільно чутливим комітетом, оскільки була за своєю суттю квазі-судовим органом та розглядала заяви осіб, що вчинили злочини чи проступки, пов'язані із політичними цілями протягом строку дії свого мандату, але підпадали під амністію та могли бути звільненими від відповідальності відповідно до діючого законодавства.

Відповідно до Звіту Комісії правди та примирення, що був представлений президенту Нельсону Манделі 29 жовтня 1998 року, Комітет амністії (був створений відповідно до Закону від 1997 року) станом на 1998 рік зазнав менше ніж за рік трьох правок з метою забезпечення розширення складу комітету [2]. Так, у своєму первісному вигляді комітет передбачався як єдиний орган, що складався з п'яти членів під голову-

ванням чинного судді Верховного Суду або судді у відставці. Передбачалося що двома членами комітету будуть судді Верховного Суду діючі чи у відставці. Інші троє мали бути призначеними Президентом без існування жодної формальної процедури (зрештою Президент призначив також трьох суддів). На час написання досліджуваного звіту головою Комісії також був суддя у відставці.

При цьому така закономірність не є дивною, оскільки значна частина рішень комітету стосувалась в тому числі дослідження прийнятих судових рішень під час апартеїду, зокрема й участь суддів у винесенні найвищого рівня смертних вироків у «західному» світі. Також колишні судді (наприклад апеляційних інстанцій) могли залучатись як радники під час розгляду окремих справ. При цьому, варто зауважити, що подальший склад Комісії примирення (та її окремих комітетів) мав вже значну частину політичних діячів, громадських активістів, священнослужителів, науковців-правників та практикуючих юристів.

Таким чином, участь суддів у відставці у випадку Південноафриканської Комісії правди та примирення надавала комісії інституційної ваги та технічного досвіду, особливо при вирішенні складних питань, пов'язаних із аналізом доказів та юридичною оцінкою відповідальності. Цей приклад підкреслює, що судді у відставці можуть слугувати своєрідним «мостом» між юридичною формальністю та суспільною потребою під час оцінки та розгляду попередніх зловживань.

У випадку із формуванням Спеціальної колегії з тяжких злочинів у Східному Тиморі (після отримання незалежності від Індонезії) рішення щодо залучення суддів у відставці до цього кримінального трибуналу було пов'язане перш за все із прагматичною необхідністю через недостатню кількість кваліфікованих кадрів та незалежних суддів після перебудови правової системи Індонезії. З цієї ж причини за сприяння ООН до трибуналу були залучені не лише національні судді у відставці, але й судді з інших країн [3].

Підводячи підсумок, слід зауважити, що залучення суддів у відставці до правосуддя в перехідний період – це не просто зручне кадрове рішення, а цілеспрямована стратегія, що ґрунтується на взаємодії досвіду, незалежності та суспільної довіри. Ба більше, участь суддів у відставці у «транзитних» судових органах часто дає змогу вирішити суттєві проблеми (як то відсутність політичної залежності, рівень якої у суддів у відставці менший, оскільки вони не пов'язані необхідністю «боротьби за кар'єрні сходи» тощо). Участь колишніх суддів відображає основне завдання правосуддя транзитного періоду: досягнення як юридичної

відповідальності за попередні зловживання, так і становлення соціального примирення задля майбутньої стабільності.

Окрім того, зважаючи на триваючу війну в Україні та окуповані регіони, питання створення подібних судових трибуналів та визначення критеріїв добору кандидатів для заповнення їх складу – досить скоро стане ще більш актуальним і для України.

Список використаних джерел:

1. Закон про Комісію з розслідування насильницьких зникнень, встановлення істини та примирення : Закон від 11.05.2014 № № 1 року 2071 (2014/2015). *Газета Непалу*. 2014. 11 трав. С. 39. URL: <https://www.satp.org/Docs/Document/839.pdf> (дата звернення: 10.04.2025).

2. Туту Д., Борейн А. Звіт Південноафриканської комісії Правди та примирення. 1998. 463 с. URL: <https://www.justice.gov.za/trc/report/finalreport/Volume5.pdf> (дата звернення: 10.04.2025).

3. Про створення колегій з виключною юрисдикцією щодо тяжких кримінальних злочинів : Регламент від 06.06.2000 № UNTAET/REG/2000/15. URL: <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/etimor/untaetR/Reg0015E.pdf> (дата звернення: 10.04.2025).

Науковий керівник: докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри юстиції Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка Хотинська-Нор О. З.

Дудник В. Ю.

*Студентка I-го курсу факультету
адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська
юридична академія»*

АДВОКАТ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: САМОПРЕЗЕНТАЦІЯ ЧИ ПРИХОВАНА РЕКЛАМА

У сучасному інформаційному суспільстві соціальні мережі стали потужним інструментом комунікації та впливу на громадську думку.

Фідря Ю. О.

ДО ПИТАННЯ ОНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ДИСЦИПЛІНАРНИХ
СТЯГНЕНЬ СТОСОВНО СУДДІ 133

Хотенець П. В.

ДЕЯКІ МІРКУВАННЯ ПРО ДІАЛЕКТИКУ СУДОВОЇ
ТА ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ 138

Хотинська-Нор О. З.

ЄДНІСТЬ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ: ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ
ІНСТРУМЕНТАРІУ У СВІТЛІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАГНЕНЬ
УКРАЇНИ..... 140

Храпенко О. О.

КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ ПРОФЕСІЇ АДВОКАТА:
ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ 142

Шевчук О. М., Євечук О. І.

ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД З ПИТАНЬ
ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОТИДІЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ:
АНАЛІЗ ОКРЕМИХ РІШЕНЬ ЄСПЛ 146

СТУДЕНТИ ТА АСПІРАНТИ

Афанасьєва В., Машаро О.

ПЕРЕХІДНЕ ПРАВОСУДДЯ І ВІДНОВЛЕННЯ ДОВІРИ
ДО СУДОВОЇ СИСТЕМИ 151

Басюк Ю. М.

ЕТИЧНІ МЕЖІ ПОВЕДІНКИ АДВОКАТА У СОЦІАЛЬНИХ
МЕРЕЖАХ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА 154

Бєляєва К. О.

ДОВІРА ДО СУДУ В УКРАЇНСКОМУ СУСПІЛЬСТВІ:
ФАКТОРИ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ 159

Бідний Є. М.

НОВІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «МИТНИЙ
СПІР ЩОДО НАРАХУВАННЯ ТА СПРАВЛЯННЯ МИТНИХ
ПЛАТЕЖІВ» КРІЗЬ ПРИЗМУ ПРАКТИКИ ЄСПЛ 162

Божко А. В.

ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА АДВОКАТА В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ 166

Бондар Аліса

ПРИНЦИП ДОБРОВІЛЬНОСТІ ШЛЮБУ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ
ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД 169